

XXIV.

**Slovensko-české
symposium
o analytické filozofii**

8.–11. září 2020

Filozofická fakulta

Univerzity Palackého v Olomouci

**s b o r n í k
a b s t r a k t ů**

Filozofická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Akademie věd
České republiky

PROGRAM KONFERENCE

ÚTERÝ 8. ZÁŘÍ

9:30–9:55

registrace

9:55

zahájení

10:00–10:35

František Gahér (FF UK, Bratislava; FÚ SAV, Bratislava)

Metódy abstrakcie, idealizácie a konkretizácie v logike

10:35–11:10

Karel Šebela (FF UP, Olomouc)

Filozofické předpoklady a důsledky sortální identity

— přestávka —

11:25–12:00

Vladimír Marko (FF UK, Bratislava)

Argument o Fabiovi

12:00–12:35

Zuzana Rybaříková a Martina Číhalová (FF UP, Olomouc)

Určité deskripce u Priora a Tichého

— oběd —

14:00–14:35

Vladimír Havlík (FLÚ AV ČR, Praha)

Reduktivní a nereduktivní supervenience

14:35–15:10

Miroslav Vacura (NF VŠE, Praha)

Teorie kognitivních hodnot ve vědě
H. Longino

— přestávka —

15:25–16:00

Brice Bantegnie (FLÚ AV ČR, Praha)

Against the Central Dogma of Philosophy of Mind

16:00–16:35

Juraj Hvorecký, Tomáš Marvan a Michal Polák (FLÚ AV ČR, Praha; FF ZČU, Plzeň)

Unconscious Phenomenality in the Componential View of Mental States

— přestávka —

16:50–17:25

Jakub Mihálik (FLÚ AV ČR, Praha; University of Hertfordshire, Hatfield)

Subjektivita vědomí a vnitřní uvědomění

17:25–18:00

Matěj Dražil (FF UP, Olomouc)

Problém vymezení lidové psychologie

18:30–21:00

raut v Coffee Library

STŘEDA 9. ZÁŘÍ

9:30–10:05

Vladimír Svoboda a Jaroslav Peregrin (FLÚ AV ČR, Praha)

Magie logiky

10:05–10:40

Matej Drobňák (FF UHK, Hradec Králové)

Inferencialismus o konverzačných implikátúrach

— přestávka —

10:55–11:30

Vojtěch Zachník (FF UHK, Hradec Králové)

Pravidla a instituce: jak může inferencialismus obohatit sociální ontologii

11:30–12:05

Róbert Maco (FF UK, Bratislava)

Realita fyzikálnych polí

— oběd —

14:00–18:00

komentovaná prohlídka města,
Muzea umění Olomouc a
Arcidiecézního muzea Olomouc

18:00–21:00

posezení v LocAle Pub

ČTVRTEK 10. ZÁŘÍ

9:30–10:05

Vít Punčochář (FLÚ AV ČR, Praha)

Jak počítat bez čísel

10:05–10:40

Igor Sedlár (ÚI AV ČR, Praha; FLÚ AV ČR, Praha)

Relevantná logika konania

— přestávka —

10:55–11:30

Ondrej Majer (FLÚ AV ČR, Praha)

Logické systémy pro usuzování s nekonzistentní neurčitou informací

11:30–12:05

Michal Peliš (Celní správa ČR, Praha)

Úsudky s neúplnou informací v logice

— oběd —

13:30–14:05

Filip Tvrдый (FF UP, Olomouc)

Humovská epistemologie konspiračních teorií

14:05–14:40

Petr Špecián (NF VŠE, Praha; FHS UK, Praha)

Koronavirus, mluvící hlavy a demokracie: epistemická autorita expertů v časech krize

— přestávka —

14:55–15:30

Martin Nuhlíček (FF UK, Bratislava)

Priorita zdravého rozumu vo filozofii

15:30–16:05

Petra Chudárková (FF UP, Olomouc)

Argumentace v bioetice a její důsledky

— přestávka —

16:20–16:55

Tomáš Hříbek (FLÚ AV ČR, Praha)

Roboti jako morální aktéři

16:55–17:30

Adam Greif (FF UK, Bratislava)

Filozofické bludy

PÁTEK 11. ZÁŘÍ

9:30–10:05

Pavel Arazim (FLÚ AV ČR, Praha)

O nevážnosti jazykových her

10:05–10:40

Tomáš Koblížek (FLÚ AV ČR, Praha)

Kauzální teorie fotografie v současné analytické estetice

— přestávka —

10:55–11:30

Lukáš Zámečník (FF UP, Olomouc)

Problém symetrie u nekauzálních vysvětlení

11:30–12:05

Martin Zach (FF UK, Praha; FLÚ AV ČR, Praha)

K pojmu modelování ve vědě: hledání mechanismů v onkoimunologii

ABSTRAKTY PŘÍSPĚVKŮ

Metódy abstrakcie, idealizácie a konkretizácie v logike

František Gahér (FF UK, Bratislava; FÚ SAV, Bratislava)

frantisek.gaher@uniba.sk

Zameriame sa na aplikáciu metód abstrakcie, idealizácie a konkretizácie v logike, a to vzhľadom k dvom parametrom: *času* a *zloženosti*, a to pre prípady propozícií a propozičných operátorov.

1. Čas ako miznúci a znovu sa objavujúci parameter pri jednoduchých a zložených propozíciách

Propozície ako spôsoby identifikácie pravdivostných hodnôt, ktoré na svoje vykonanie spotrebúvajú istý kladný interval času, sú po *idealizácii* zobrazované ako funkcie s okamihovým intervalom času na vykonanie alebo ako úplne bezčasové metódy.

Problémy však vznikajú pri aplikácii takýchto operátorov na tie zložené propozície, ktoré vyjadrujú kauzálne väzby *príčina-účinnok*, *sľuby*, *právne regulácie* a pod., v ktorých sa predpokladá časový posun zložiek: podmienky časovo predchádza podmienené. Metóda *konkretizácie* sa takto borí s mnohými problémami, ale pre úspešnú a čo najširšiu aplikáciu logiky je bezpodmienečná a musí rešpektovať časové závislosti opisovaných faktov, aby sme dospeli k zmysluplnej aplikácii logiky.

2. Jednoduchosť a zloženosť propozičných (vetných) operátorov

Propozičná logika vďaka *abstrahovaniu* od vplyvu obsahu spájaných propozícií na výsledok spájania predstavila propozičné operátory ako funkcie, ktoré sú citlivé len na pravdivostné hodnoty spájaných propozícií. Lingvistika však vetným operátorom prisudzuje také vlastnosti, ktoré nie sú prisúditeľné funkciám, a preto je v lingvistike trend odvodiť tieto vlastnosti z obsahov spájaných propozícií. S výkladom vetných operátorov ako funkcií na svetamihoch je však systémovo zlučiteľný prístup, ktorý vďaka *konkretizácii* vráti do hry rôzne spôsoby konštruovania týchto funkcií. A práve zváženie rôznych konštrukcií propozičných operátorov ako identických funkcií vedie k systémovému vysvetleniu tých vlastností, o ktorých hovoria jazykovedci a ktoré sa netýkajú samých funkcií. Sémantika zložených procedúr je takto mostom medzi logickou a lingvistickou explikáciou propozičných operátorov.

Filozofické predpoklady a dôsledky sortální identity

Karel Šebela (FF UP, Olomouc)

karel.sebela@upol.cz

Príspevek hodlá zkoumat některé filozofické předpoklady a důsledky tzv. sortální logiky. Sortální logika si vysloužila pozornost filozofů od 60. let především v souvislosti s knihou Petera Geache *Reference and Generality*. Geach v této knize argumentuje pro tzv. Tezi sortální závislosti identity (dále jako D), což je ve zkratce tvrzení, že každý výraz formy *a je stejné jako b* ($a = b$) musí být chápán jako neúplné vyjádření věty *a je stejné C jako b* ($a =_C b$), kde C je nějaké obecné podstatné jméno.

Témata identity, její případné závislosti na určitých predikátech a zejména otázka kritérií identity se následně stala předmětem intenzivní filozofické debaty. V této souvislosti bude objasněn pojem sortálu jakožto specifikace onoho C z teze D; sortály jsou obecně počitatelná podstatná jména. Filozofický význam teze D spočívá především v otázce individuace a (re)identifikace objektů. Mezi sortálními teoretiky se především rozhořela debata, zda s tezí D přijmout i tzv. Tezi sortální relativity (dále jako R), podle které může platit, že *a je stejné C jako b* a současně *a je jiné S než b*, kde C a S jsou různé sortály. Obecně je tato debata otázkou, zda jsou s individuí některé sortály spojeny nutně, tj. jestli platí, že pokud individuum spadá pod nějaký sortál, pak nemůže spadat pod jiný. Pozitivní odpověď zakládá klasický aristotelský esencialismus, k záporné odpovědi směřují antiesencialisté. V sortální logice se navíc poměrně často buduje hierarchie sortálů, kdy sortály mohou (příp. musí) být ve vztahu podřazenosti k jinému sortálu, a lze dokonce uvažovat o případném nejvyšším sortálu, jakožto sortálu, který již není podřízen žádnému jinému. Zde se přímo nabízí souvislost s aristotelskou hierarchií kategorií, analogie s touto naukou budou předmětem závěrečného srovnání.

Argument o Fabiovi

Vladimír Marko (FF UK, Bratislava)

marko@fphil.uniba.sk

Cicerónov text *De fato* predstavuje vážny zdroj prameňov o stoickej logike. Niekedy informácie, ktoré tento text obsahuje, sú pre dnešného čitateľa predsa nedostatočné pre formovanie úplnejšieho historického obrazu. Dokonca aj zo strany samotného Ciceróna sú prvky stoickej logiky často brané buď ako samozrejmé a známe alebo aj zámerne predstavované ako filozoficky a logicky nepresvedčivé, zavádzajúce a chybné. Argument o Fabiovi (Cicero, *fat.* vi, 12) sa v dnešnej literatúre väčšinou interpretuje v predikátovej logike. Keďže v modernom preklade jeho pôvodnej podoby znie ako neúplný, dnešní autori sa opierajú o pridané dodatočné premisy, aby doplnili logický obraz argumentu. Pri tomto výbere sa nesnažia opierať o tie predpoklady týkajúce sa stoických sémantických postojov ani o logické princípy usudzovania, ktoré by mohli byť uznané aj zo strany samotných autorov argumentu. V príspevku sa pokúsime o rekonštrukciu argumentu, ktorá by korešpondovala aj so stoickým filozofickým zámerom v jeho formovaní ako aj spôsobom akým mohol byť spracovaný v rámci stoického sémantického a logického aparátu. Z iných historických zdrojov (Galen, *inst. log.* iv, 2; Sext. Emp. *ph* ii 105-113) sme schopní čiastočne zrekonštruovať sémantické, temporálne, modálne a implikatívne prvky, ktoré sú v argumente naznačené alebo sa v ňom objavujú. V samotnom dôkaze sa oprieme o stoické pravidlá usudzovania pomocou metapravidiel stoickej výrokovej logiky, použitím stoického subkondicionálu, pravidlá týkajúce sa tzv. neúplného a úplného konfliktu (resp. subordinácie a pravdivostných podmienok pre *jednoduché* alebo *zložitú neurčitú propozície*) a pravidlá pre „konflikt“ (maché) a „väzbu“ (synartésis) medzi hypotézami (ktoré vo veľkej miere korešpondujú s konexívnou implikáciou, akú poznáme z McCallových konexívnych modálnych logík).

Určité deskripce u Priora a Tichého

Zuzana Rybaříková a Martina Číhalová (FF UP, Olomouc)

zuzana.rybarikova@upol.cz, martina.cihalova@upol.cz

Ve filozofii Arthura Priora a Pavla Tichého lze nalézt mnoho podobných rysů. Zajímavou shodu pak vykazují jejich přístupy k určitým deskripcím – Tichého koncept individuových úřadů a Priorův koncept silného a slabého určitého členu. Cílem naší prezentace je představit a porovnat tyto dva koncepty a pokusit se o začlenění určitých prvků Priorova přístupu do přístupu Tichého.

Pavel Tichý tvrdil, že denotátem určitých deskripcí nejsou konkrétní individua, ale individuové úřady. Například v propozici „Prezident České republiky nemá rád novináře.“ tak neoznačuje výraz „prezident České republiky“ současnou hlavu státu, kterou je Miloš Zeman, ale individuový úřad, jehož konkrétní držitel, pokud vůbec existuje, se může měnit v závislosti na daném možném světě a časovém okamžiku (tj. intenzi).

Rozlišení mezi slabým a silným určitým členem je součástí řešení některých problémů temporální ontologie, se kterými se Prior potýkal. Silný určitý člen se objevuje tam, kde určitá deskripce za všech okolností referuje vždy ke stejnému individuu, jako například v propozici „První prezident České republiky byl dramatik.“ Jestliže však určitá deskripce může referovat v průběhu času k různým individuí, jak je tomu v první uvedené propozici, jedná se o tzv. slabý určitý člen. Pravdivostní hodnota takové propozice se pak v čase může měnit.

Prior se s Tichým shoduje v tom, že obecně se pravdivostní hodnota propozic obsahujících určité deskripce může různit v čase. Od Tichého se ale liší tím, že explicitně rozlišuje určité deskripce referující k identickému individuu napříč časovými okamžiky a deskripce, které v průběhu času mohou referovat k různým individuí. Naše prezentace pak především představí možnost, jak v rámci Tichého systému formálně zavést toto rozlišení a tím jej obohatit.

Reduktivní a nereduktivní supervenience

Vladimír Havlík (FLÚ AV ČR, Praha)

havlik@flu.cas.cz

Robert Stalnaker se v článku „Varieties of Supervenience“ zabýval dvěma intuitivními koncepty supervenience, které se liší v názoru na redukovatelnost supervenientních entit. Reduktivní pojetí supervenience předpokládá, že supervenující entity A nejsou „nic jiného než“ uspořádání bazálních entit B, a pokud A disponují nějakými kauzálními silami, pak tyto síly nejsou opět „nic jiného než“ kauzální působení a schopnosti bazálních entit B. Nereduktivní koncept supervenience naopak předpokládá, že supervenující entity A nejsou beze zbytku redukovatelné na bazální entity a mají svou autonomii. Pokud disponují nějakým kauzálním působením, pak takové kauzální působení je autonomní a nedisponuje jím žádná z bazálních entit, jež supervenientní entitu determinuje. Můžeme spekulovat o filozofické legitimitě intuic, jež vedou k takto ostře odlišným stanoviskům. Souhlasíme však se Stalnakerem v tom, že ostří této distinkce může zmizet, pokud podrobíme hlubší analýze předpoklady, na kterých vyhocené interpretační pozice stojí. „Rozdíl mezi dvěma způsoby porozumění supervenenci, které se snažím ukázat, je neuchopitelný. Když člověk ustoupí od tradičních, restriktivnějších verzí redukcionismu, je obtížnější rozlišit redukcionistické pojetí

supervenience od názoru, že supervenience je metafyzický vzťah *sui generis* medzi odlišnými rodinami vlastností.“ (Stalnaker 1996, 225). Role interpretace tak může být i v tomto případě zodpovědná za to, že vidíme různě, i když se díváme na tu samou věc. A intuice jako nedostatečná zkušenost jen zesiluje a utlumuje různé aspekty tak, abychom zaujali jedno z vyhocených stanovisek. V příspěvku prozkoumám oprávněnost Kimových závěrů o supervenenci, jako o silně redukovatelné relaci mezi rodinami vlastností a jeho předpokladu o moderním filozofickém významu supervenience v duchu tradice morální filozofie (Moore, Hare). Kimovy závěry i předpoklady nejsou přesvědčivé z následujících důvodů: 1) Moore, Hare a další ukázali důvody, proč je nutné uvažovat o supervenience jako o nereductivní relaci; 2) přesvědčivost Kimových redukcionistických závěrů analýzy supervenience je tedy v přímém rozporu s původními intencemi u Moora a Hara, a také s možnou aplikací redukcionisticky pojaté supervenience na konkrétní příklady, jako je dobro nebo krása; 3) přestože Kim tvrdí, že je přesvědčen o současném významu supervenience v myšlenkové tradici navazující na myšlenkovou tradici Moore-Hare, je s ní evidentně v naprostém rozporu. Pokusím se ukázat, jak formalizovat původní smysl supervenience jako nereductivní relace mezi rodinami vlastností a možné důsledky pro emergenci jako blízkou relaci.

Hare, Richard Mervyn ([1952] 2003). *The Language of Morals*. Reprinted. Clarendon Paperbacks. Oxford: Clarendon Press.

Kim, J. (1978). Supervenience and Nomological Incommensurables. *American Philosophical Quarterly*, Vol. 15, No. 2, pp. 149-156.

Kim, J. (1984). Concepts of Supervenience. *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 45, No. 2, pp. 153-176.

Stalnaker, Robert (1996) Varieties of Supervenience. *Noûs*, Vol. 30, Supplement: *Philosophical Perspectives*, 10, *Metaphysics*, pp. 221-241.

Čo je apriórne na poznaní nomologických modalít?

Martin Schmidt (FF UMB, Banská Bystrica)

martin.schmidt@umb.sk

Cieľom vystúpenia je preukázať, že uvažovanie o modalitách nemôže vychádzať z rýdzo empirického skúmania, ako si predstavujú nasledovníci S. Kripkeho a H. Putnama. Dokonca ani poznanie nomologických modalít vychádzajúcich zo zákonov prírody sa apriórnemu prístupu nevyhne. Nejestvujú žiadne prírodné zákony, ktoré by bránili napríklad možnosti, aby bol najjasnejšou planétou na rannej oblohe Jupiter, alebo aby ste sa narodili iným rodičom. Ak je to tak, potom by v priestore nomologických modalít jestvovali, okrem kontrafaktuálnych možností, aj také, ktoré nerešpektujú povahu sveta (D. Chalmers ich označuje za kontraaktuálne). Takéto možnosti sú konceptuálne a aj logicky prípustné, no nemali by byť prípustné nomologicky, keďže patria do sféry špekulácií a dokázaných omylov.

Príspevok identifikuje skupinu apriórnych princípov, ktoré umožnia nomologickým modalitám eliminovať kontraaktuálne možnosti a tak v plnej miere rešpektovať povahu externej reality vrátane jej zákonov. Aj v prípade nomologických modalít máme do činenia s možnosťami a nevyhnutnosťami, ktorých poznanie je výsledkom ako aposteriórneho, tak aj apriórneho uvažovania. Nomologické modality nie je možné výlučne objavovať, ako tvrdí dnešná Kripkeovská a Putnamovská ortodoxia, ale do určitej miery ich aj konštruujeme.

Against the Central Dogma of Philosophy of Mind

Brice Bantegnie (FLÚ AV ČR, Praha)

bantegnie@flu.cas.cz

What mental states are is one of the central questions of the philosophy of mind. This question is considered settled by many, at least for propositional attitudes. In broad lines, propositional attitudes are taken to be relations to representations. However, an alternative account has been popular throughout the twentieth century, and is to be found in the work of Ryle, Sellars, Quine and Stalnaker among others; the dispositional account. Recently, Eric Schwitzgebel has once more resurrected this tradition, offering a phenomenal dispositional account of propositional attitudes. In a recent paper, Quilty-Dunn and Mandelbaum set themselves the task of refuting Schwitzgebel.

Though I side with Schwitzgebel, I contend that his way to go about arguing for the dispositional account is not the right way. According to him, representationalism does not provide much insights into the mind while making bets on the architecture of human cognition. However, the reason why we should prefer dispositionalism to representationalism is that as representations are posited to explain why we have the propositional attitudes we have, they are not to be identified to those propositional attitudes. Thus, if it is legitimate to oppose dispositionalism to representationalism as the superficial theory to the deep theory, it is because the former spells out what the explanandum of cognitive theories are while the latter can be used to explain them. A consequence of this argument is that no amount of empirical evidence would have been sufficient for Quilty-Dunn and Mandelbaum to convincingly show that propositional attitudes are relations to representations.

Unconscious Phenomenality in the Componential View of Mental States

Juraj Hvorecký, Tomáš Marvan a Michal Polák (FLÚ AV ČR, Praha; FF ZČU, Plzeň)

hvorecky@flu.cas.cz, marvan@flu.cas.cz, miha@kfi.zcu.cz

The dual theories of consciousness differentiate neural processes that make mental states conscious from those that make it phenomenal (Young, Keller and Rosenthal 2014; Marvan and Polák 2017). Such a move is contested as the very notion of phenomenality has been introduced with the reference to experienced qualities (what-it-is-like-ness) of mental states.

In this contribution, we compare the explanatory strength of the dual theory with an alternative account of phenomenality which starts from the suggestion that phenomenal states *are not unanalysable*. Instead, they are composed of sets of properties. In case of the visual experience these include perspectival features (Vogeley et al. 2004), intentionality, intensity, temporality (Lloyd 2012) and possibly other components (mineness, emotional valence). The central claim is that it is a combination of these components that makes up phenomenal experience; we thus call this view *componential*.

Given that components may vary for different type states, we do not expect uniformity in components across all the mental life. The componential view, supported by a host of psychological and neuroscientific experiments, allows for components of phenomenality to be unproblematically unconscious. This emphasis on the possibility of unconscious phenomenality is shared with the dual view (see, e.g., Smallman et al. 1996; Berti 2002; Lamme 2015). Unlike dual theories, though, the

componential view does not postulate additional neural mechanisms that bring unconscious states into consciousness. Instead, a single mental state becomes conscious when a sufficient number of unconscious phenomenal aspects combine. Such a piecemeal approach appears more in line with current measuring methods. Furthermore, componential approach opens an avenue for investigating animal consciousness, as components are shared across species and their exploration could tell us more about animal phenomenality.

Subjektivita vědomí a vnitřní uvědomění

Jakub Mihálik (FLÚ AV ČR, Praha; University of Hertfordshire, Hatfield)

mihalik@flu.cas.cz

Podle mnohých filozofů se fenomenální vědomí vyznačuje dimenzí „pro-mě“ (*for-me-ness*), utvářející jeho subjektivitu. Vědomé stavy tak existují nejen „ve mně“, ale též „pro mě“ v tom smyslu, že – slovy Thomase Nagela – je pro mě nějaké (*there is something it's like*) tyto stavy prožívat. Podle Uriah Kriegela je subjektivita vědomí utvářena tím, že vědomý stav – vedle „vnějšího“ uvědomění (*outer awareness*), intencionálně zaměřeného na předmět ve světě či stav těla – zahrnuje *periferní vnitřní uvědomění* (*peripheral inner awareness*) tohoto stavu. Podle jím zastávané sebe-reprezentační teorie je vnitřní uvědomění typově totožné s uvědoměním vnějším – v obou případech jsme si vědomi předmětu, který reprezentujeme.

Podle Martine Nida-Rümelinové však takto chápané vnitřní uvědomění vede k nekonečnému regrese, neboť implikuje, že *zakoušíme svou vědomou zkušenost*. Protože ale podle Kriegela zkušenost zahrnuje uvědomění sebe samé, zmíněné zakoušení zkušenosti s sebou nese existenci dalšího vnitřního uvědomění, a tedy i další zkušenosti atd. *ad infinitum*. Argument Nida-Rümelinové pokládám za vcelku přesvědčivý, nicméně, jak ukáží, významným problémům čelí i její „nepředmětné“ pojetí vnitřního vědomí, zastávané též J. P. Sartrem, Danem Zahavim a dalšími. Lze totiž úspěšně pochybovat o tom, že máme jasný pojem vnitřního uvědomění, které je v relevantním smyslu nepředmětné, a tedy nezkušenostní, avšak zároveň přispívá k fenomenalitě vědomí. Obsahy takto chápaného uvědomění by totiž, jak vysvětlím, nemohly figurovat v „proudu vědomí“, avšak zároveň by v něm, jakožto uvědomované, figurovat měly. Tyto obtíže mě vedou k závěru, že nedisponujeme koncepcí vnitřního uvědomění, která by umožňovala objasnit subjektivitu vědomí.

Problém vymezení lidové psychologie

Matěj Dražil (FF UP, Olomouc)

matej.drazil01@upol.cz

Lidová psychologie coby základ naší schopnosti vysvětlovat a předvídat jednání druhých je od osmdesátých let dvacátého století jedním z významných témat filozofie mysli. Debata obklopující lidovou psychologii se primárně zaměřovala jednak na otázku jejího statusu – nakolik je lidová psychologie platná a slučitelná s vědeckou psychologií, jednak na otázku formy – zda se jedná se o druh teorie, mentální simulace, či sociální praxe. Relativně menší pozornost byla v této debatě věnována otázce obsahu lidové psychologie – toho, které koncepty, informace či schopnosti pod označení „lidová psychologie“ řadit. To lze vysvětlit tím, že lidová psychologie byla často chápána jako

něco daného, neproblematického a snadno přístupného. Navzdory tomuto předpokladu ovšem podle mnohých badatelů představuje „lidová psychologie“ na poli filozofie a psychologie poměrně mnohoznačný pojem používaný pro řadu volně propojených fenoménů, což podstatně komplikuje a zatemňuje následnou debatu. Příspěvek se bude věnovat právě tématu vymezení a systematizace lidové psychologie. Za tímto účelem se bude zabývat rozbořem několika pokusů o bližší systematizaci lidové psychologie předložené Stichem a Ravenscroftem, von Eckardtovou a Bermúdezem, které kriticky zhodnotí. Cílem příspěvku je předložit pokus o systematizaci obsahu lidové psychologie a poukázat na negativní vliv jejího vícestupňového vymezení na následnou debatu o jejím statusu a formě.

Magie logiky

Vladimír Svoboda a Jaroslav Peregrin (FLÚ AV ČR, Praha)

svobodav@flu.cas.cz, peregrin@flu.cas.cz

Ve svém příspěvku se pohoršíme nad sklonem mnoha logiků k podléhání magickému myšlení – myšlení, které situuje logiku do prostředí tajemného jazyka, který není ani přirozený, ani umělý, ale slučuje v sobě některé (fakticky neslučitelné) vlastnosti obou těchto druhů. Magičnost tohoto jazyka se často maskuje tím, že se vydává za něco, co už vlastně není jazykem, ale realitou „za“ všemi jazyky. Ač má kompozicionální strukturu jazyka a sestává z „vět“, těmto jeho větám se už neříká věty, ale propozice, a ty jsou pak nahlíženy jako hlavní předmět zájmu logiky.

Termín „propozice“ může být samozřejmě používán i nemagickým způsobem. Magicky je použit tam, kde slouží ke zkratkovitému vyřešení problému, jak logice zajistit jednoznačný, jasný a přehledný předmět, jehož jsou všechny jazyky jenom více či méně povedenými napodobeninami. Problém je v tom, že cenou za takovou jednoznačnost, jasnost a přehlednost je to, že řadu postižených logiků vede k opomíjení problémů, které má logika primárně řešit.

Pokusíme se ukázat, že k tomu, abychom mohli budovat logické teorie, které nám budou sloužit k řadě praktických účelů i k teoretickému vhledu do některých reálných fenoménů, se nepotřebujeme uchýlovat k postulování takovýchto tajemných entit, které nejenže nemají místo ve vědeckém myšlení, ale jsou čistě iluzorní. Zároveň se zamyslíme nad tím, k čemu nám logika slouží a k čemu má sloužit.

Princípy analýzy a rekonštrukcie argumentov

Lukáš Bielik (FF UK, Bratislava)

lukas.bielik@uniba.sk

Proces argumentácie a používania argumentov vo všeobecnosti zahŕňa množstvo logických i mimologických aspektov. Každá analýza a rekonštrukcia argumentov (úsudkov), ktoré sú výsledkom takéhoto procesu, sa však opiera o určitý teoretický rámec, ktorým môže byť či už konkrétna teória deduktívnej inferencie (napríklad klasická predikátová logika) alebo určitý model nededuktívnej inferencie (napríklad, bayesiánska epistemológia). Voľba príslušného teoretického rámca však do značnej miery určuje práve tie logické a mimologické vlastnosti argumentu, ktoré budú *reprezentované* v rekonštruovanom argumente, podobne ako aj tie vlastnosti analyzovaného

argumentu, od ktorých sa pri rekonštrukcii bude abstrahovať. Odlišné teoretické rámce analýzy a rekonštrukcie argumentov však poskytujú i) odlišné nástroje analýzy *vzťahu* (relácie) medzi premisami a záverom argumentu, ako aj ii) odlišné kritériá reprezentácie a vyhodnocovania niektorých mimologických, rozumej *metodologicky* a *pragmaticky relevantných*, vlastností argumentu (a okolností, v ktorých bol vyprodukovaný), akými sú napríklad pravdivosť alebo prijateľnosť premís a záveru, či metodologické a pragmatické funkcie argumentu a pod. Existuje však v takom prípade *rekonštrukcia* argumentu, ktorú by sme mohli označiť za *optimálnu*? A ktoré faktory (nech už je odpoveď na predchádzajúcu otázku kladná či záporná) rozhodujú o tom, že sa prikloníme skôr k jednej než alternatívnej rekonštrukcii?

Vo svojom príspevku navrhнем niekoľko odlišných princípov selekcie (formálnej či schematickej) rekonštrukcie argumentov a poukážem na ich neredukovateľne kondicionálny charakter. Fakt, že argumenty aj samotný proces argumentácie analyzujeme a rekonštruujeme z rozličných dôvodov, sa napokon odzrkadľuje aj v tom, že rekonštrukciu analyzovaného argumentu možno posudzovať ako optimálnu vždy len vzhľadom na konkrétny *cieľ analýzy* predmetného argumentu. Výsledný pohľad na princípy analýzy a rekonštrukcie argumentov napokon vedie aj k prehodnoteniu niektorých historických i súčasných koncepcií vedeckej metódy, akými sú napríklad hypotetický deduktivizmus, abduktivizmus či bayesianizmus.

Inferencializmus o konverzačných implikátúrach

Matej Drobňák (FF UHK, Hradec Králové)

matej.drobnak@uhk.cz

Konverzačné implikátúry sa vyskytujú v situáciách, v ktorých vyslovená výpoveď nesie obsah štandardne spájaný s výpoveďou inej vety. Typickým príkladom konverzačných implikátúr je vyslovenie vety „Dnes je pondelok.“ v rámci nasledujúcej konverzácie počas dovolenky v Prahe:

S₁: „Chcel by som si pozrieť obrazy Alfonza Muchu. Počul som, že tu v Prahe je Muchovo Múzeum. Mali by sme tam ísť.“

S₂: „Dnes je pondelok.“

Výpoveď tejto vety v tomto kontexte nesie so sebou obsah, ktorý by bol štandardne spojený s výpoveďou vety „Muchovo múzeum je dnes zatvorené.“

Existuje viacero vysvetlení, ako dochádza k pochopeniu implikovaného obsahu. V súčasnosti má dominantné postavenie tzv. griceovská pragmatika. Podľa Gricea je pochopenie implikátúr podnietené porušením konverzačných princípov, ktoré vedie k odvodeniu toho, čo hovorca mohol myslieť vyslovením danej vety (implikovanému obsahu).

V rámci môjho príspevku predstavím inferencialistický pohľad na konverzačné implikátúry. Inferencialistický prístup spočíva na myšlienke, že štandardný mechanizmus zodpovedný za lingvistické chápanie (tak ako ho chápe inferencializmus) vedie k chybe.

Štandardne, ak počujeme nejakú výpoveď, najprv zrekonštruujeme jej inferenčný potenciál a následne sa ho snažíme zúžiť na základe dostupných informácií o kontexte. V prípade konverzačných implikátúr však tento pokus vedie k chybe – buď nie je poslucháč schopný eliminovať žiadnu časť

inferenčného potenciálu, alebo by mal eliminovať všetky jeho časti. Táto chyba v procese chápania podnieti poslucháča k hľadaniu, či neexistuje inferenčný potenciál inej vety, ktorý by bol v súlade s dostupnými informáciami o kontexte. Ak je toto hľadanie úspešné, tak poslucháč dochádza k pochopeniu implikovaného obsahu. Ako sa budem snažiť ukázať, najväčšou výhodou tohto prístupu je, že nie je závislý na schopnosti poslucháča rozpoznať intencie hovorca, keďže dosiahnutie pochopenia implikovaného obsahu je podnietené čisto kontextuálne.

Pravidla a inštituce: jak může inferencialismus obohatit sociální ontologii

Vojtěch Zachník (FF UHK, Hradec Králové)

vojtech.zachnik@uhk.cz

Príspevek se zaměřuje na problematiku povahy pravidel ve vztahu k sociální ontologii. Cílem je poskytnout analýzu dokládající, že pojetí pravidla v rámci filozofické teorie inferencialismu může významně přispět k současnému bádání na poli sociální ontologie, zvláště pak k ontologii sociálních institucí. Nejprve představím model pravidel vycházející z inferencialistických pozic, abych jej mohl konfrontovat se současnými poznatky ohledně institucí chápaných jako pravidla-v-ekvilibriích. Tímto bude objasněno, jak povaha pravidel zakládá oba teoretické přístupy. Poté, bude předložena analýza toho, jak nám inferencialistické pojetí pravidla pomáhá lépe uchopit některé zvláštnosti sociálního chování, které je ovlivňováno sociálními institucemi.

Výchozím bodem příspěvku bude Sellarsova distinkce mezi „mělo by být“ (ought to be) a „mělo by se učinit“ (ought to do) a Peregrinovo (2014) chápání normativních postojů a jejich role při utváření pravidla. Cílem je představit nový rámec pro uchopení normativních postojů vázaných na sociální inštituce a ukázat, že některé specifické projevy sociálního chování (např. porušování norem, vyhýbání se normám, nebo iniciování inštituční změny) jsou mým modelem lépe uchopitelné a vysvětlitelné. Hodlám argumentovať, že lidské sociální chování je fundamentálne založeno na normativních postojích, ktoré jsou ovšem pestřejší povahy, než jak je doposud předpokládáno v sociální ontologii. Rozmanitost těchto postojů je užitečná především proto, že dokáže mapovat více druhů behaviorálních reakcí, a může tak získat důležitou explanační roli ve filozofii sociálních věd.

Peregrin, J. (2014) *Inferentialism: Why Rules Matter*. Palgrave Macmillan.

Inštrumentálny realizmus ako východisko pre formálnu epistemológiu

Ladislav Kvasz (FLÚ AV ČR, Praha; PedF UK, Praha)

kvasz@flu.cas.cz

Formálna epistemológia je projekt, ktorého cieľom je v epistemológii napodobniť zmenu, ktorá nastala koncom 19. storočia v logike. Epistemológia sa od logiky odlišuje tým, že opisuje vznik poznania ako výsledok interakcie poznávacieho subjektu s realitou. Pri jej budovaní vychádzame z inštrumentálneho realizmu, ako sme tento načrtli v knihe *Inštrumentálny realizmus* (Praha: Pavel Mervart, 2015).

Predpokladáme, že pri poznávaní máme *epistemický kontakt* so skutočnosťou (t.j. hlásime sa k empirizmu a realizmu). Tento kontakt je však nestabilný a podlieha klamom. Preto veda

vypracovala *techniky stabilizácie* epistemického kontaktu. Tieto techniky možno skúmať formálnymi metódami, čím vzniká prvá vrstva formalizácie epistemológie.

Okrem nestability a klamom je primárny epistemický kontakt obmedzený a úzky. Za cieľom jeho rozšírenia a spresnenia zavádzame rôzne inštrumenty, ktoré sprístupňujú poznávajúcemu subjektu širšiu škálu javov s vyššou presnosťou, než ako mu je poznávaná realita odkrytá pri bezprostrednom epistemickom kontakte. *Inštrumentalizáciu* epistemického kontaktu je možné formalizovať, čím vzniká druhá vrstva formalizácie epistemológie.

Rôzne druhy inštrumentálnej praxe sú vo vede zjednotené pomocou jednotiacej jazykovej reprezentácie. Táto reprezentácia prináša určitý druh *skladobnej a deduktívnej syntézy*, ktorá presahuje možnosti jednotlivých dielčích inštrumentálnych praxí. Formálna analýza tejto syntézy predstavuje tretiu vrstvu formalizácie epistemológie.

Veríme, že spojením týchto troch vrstiev formalizácie kontaktu so skúsenosťou získame bohatstvo analytických prostriedkov, ktoré umožní pokročiť v projekte formálnej epistemológie.

Realita fyzikálnych polí

Róbert Maco (FF UK, Bratislava)

robert.maco@uniba.sk

Otázka, ako by sme mali chápať vzťah medzi matematickým aparátom súčasných fundamentálnych fyzikálnych teórií a svetom, ktorý by mali opisovať/vysvetľovať je kľúčovým a zároveň mimoriadne kontroverzným problémom. Pojem (fyzikálneho) poľa, ktorý začína vystupovať vo fyzike v polovici 19. storočia a ktorý v priebehu 20. storočia získava ústredné postavenie vo fundamentálnej fyzike, je jedným z najlepších príkladov, na ktorom sa dá demonštrovať zložitost' a problematickosť spomínaného vzťahu. V tomto príspevku chceme argumentovať v prospech tézy, že otázka či, resp. do akej miery, sú polia reálne alebo fiktívne entity (matematické konštrukty) by mala byť spoločnou témou pre fyziku i filozofiu fyziky. Hľadanie na jednej strane lepšieho pojmového porozumenia a na druhej strane adekvátnejšie poznania sveta chápeme ako súčasť celkového vedeckého skúmania, samozrejme aj so všetkou jeho relatívnosťou a nezavršenosťou. Ako príklad filozoficky zaujímavého a fyzikálne dôležitého javu, ktorý v nedávnych dejinách fyziky vzorovým spôsobom symbolizuje prepletenosť matematických a fyzikálnych aspektov, predstavíme stručnú rekonštrukciu teoretického a experimentálneho objavu Aharonovovho-Bohmovho javu. Na základe tejto rekonštrukcie sa pokúsime vymedziť významy termínov ako „reálny“, resp. „fyzikálny“ vs „fiktívny“, „matematický“, s ktorými sa pri diskusiách o tomto jave často operuje.

Jak počítat bez čísel

Vít Punčochář (FLÚ AV ČR, Praha)

puncochar@flu.cas.cz

Číslo jako abstraktní objekty jsou abstrahovány z praxe počítání. V tomto smyslu jsou čísla na této praxi závislá, avšak obráceně tomu tak není. Praxe počítání je možná i bez toho, abychom referovali k číslům. Je elementárním faktem, který je vyučován v úvodních kurzech logiky, že jistá kvantitativní

tvrzení jsou vyjádřitelná v jazyce predikátové logiky prvního řádu (PL1) bez použití číselných termů. Tak například tvrzení *Mars má dva měsíce* můžeme formalizovat pomocí následující formule, kde M formalizuje predikát *být měsícem čeho* a m jméno *Mars*:

$$\exists x \exists y (x \neq y \wedge M(x, m) \wedge M(y, m) \wedge \forall z (M(z, m) \rightarrow (z = x \vee z = y)))$$

Tuto formuli můžeme zapisovat zkráceně jako $\exists^2 x M(x, m)$, avšak je podstatné, že číslo dvě je v takové formalizaci zcela rozpuštěno. V uvedené formalizaci se nevyskytuje žádný term označující přímo dvojku, ani žádná proměnná probíhající přes obor čísel. Jednoduchá matematická tvrzení jako $2+2=4$, která hrají velmi důležitou roli v usuzování o empirickém světě, jsou v principu nahraditelná tautologiemi, jako např.

$$(\exists^2 x P(x) \wedge \exists^2 x Q(x) \wedge \neg \exists x (P(x) \wedge Q(x))) \rightarrow \exists^4 x (P(x) \vee Q(x))$$

Tato tautologie se vyhýbá referenci k abstraktním objektům, a nevztahují se tedy na ni silné ontologické závazky původního tvrzení $2+2=4$. Avšak PL1 nemá dostatečně silné výrazové prostředky, aby simulovala na úrovni kvantifikátorů všechny zdroje aritmetického jazyka, které mohou být využívány v praxi počítání a jsou v principu aplikovatelné na empirický svět. Sice v jazyce PL1 můžeme vyjádřit větu *Mars má dva měsíce*, avšak nemůžeme podobným způsobem vyjádřit větu *Mars má sudý počet měsíců*. Jinými slovy, zatímco kvantifikátor $\exists^2 x$ (*existují dva*) je definovatelný v PL1, kvantifikátor $\exists^s x$ (*existuje sudý počet*) v PL1 definovatelný není.

Ve svém příspěvku představím rozšíření systému PL1, které je dostatečně silné ve svých výrazových možnostech, aby simulovalo takovéto kvantifikátory bez toho, aby předpokládalo existenci čísel. Výsledný systém přímo reflektuje určité základní rysy praxe počítání objektů. Pokusím se ukázat, že tento logický systém má značný filozofický význam, neboť přímo zachycuje logickou formu počítání a vyhýbá se přitom silným ontologickým závazkům standardního aritmetického jazyka. Lze např. ukázat, že přestože tento jazyk neobsahuje žádné číselné termy, dokáže na úrovni kvantifikátorů simulovat každou primitivně rekurzivní aritmetickou funkci.

Relevant Logics of Action

Igor Sedlár (ÚI AV ČR, Praha; FLÚ AV ČR, Praha)

sedlar@cs.cas.cz

Výroková dynamická logika PDL [4] bola pôvodne formulovaná ako logika formalizujúca uvažovanie o počítačových programoch, neskôr však boli PDL a jej varianty často používané na formalizáciu uvažovania o *akciách* všeobecne (tieto zahŕňajú napríklad aj konanie ľudí či iných fyzických agentov vo svete); pozri napríklad [3,6,9]. Jazyk PDL vyjadruje tvrdenia o dôsledkoch vykonania akcie typu P pomocou implikačných formúl typu $A \rightarrow [P]B$, „Ak platí A , tak po vykonaní akcie typu P bude platiť B “. Chápanie operátora $\rightarrow$ ako materiálnej alebo striktnej implikácie vedie k známym *paradoxom irelevantnosti* [1], spočívajúcim v tom, že rôzne formuly typu $A \rightarrow [P]B$ môžu byť platné aj bez toho, aby A, B a P spolu obsahovo súviseli. (Klasické paradoxy irelevantnosti sa vzťahujú iba na formuly, uvažovanie o akciách však vedie k ich priamočiaremu a zaujímavému rozšíreniu na vzťah formúl a akcií.)

Tieto fakty motivujú štúdium variantov PDL založených na tzv. relevantných logikách, teda logikách, ktorých primárnou motiváciou je vyhnúť sa paradoxom irelevantnosti [1,2,7]. Táto oblasť je však doteraz pomerne nepreskúmaná. Fuhrmann [5] v krátkosti spomína fragment relevantnej PDL, Sylvan [10] podrobne diskutuje filozofické východiská relevantných logík konania, ale relevantnú PDL spomína iba v krátkosti a bez technických výsledkov, a nakoniec môj článok [8] dosahuje technické výsledky, konkrétne úplnosť a rozhodnuteľnosť, týkajúce sa variantov PDL založených na niekoľkých veľmi slabých relevantných logikách. Vo svojom príspevku v stručnosti predstavím túto oblasť skúmania, jej relevantnosť pre filozofickú reflexiu konania a niektoré moje nedávne výsledky o relevantnej PDL, konkrétne všeobecný dôkaz úplnosti pre relevantné PDL založené na ľubovoľných relevantných logikách.

- [1] A. R. Anderson and N. D. Belnap. *Entailment: The Logic of Relevance and Necessity, Vol. I*. Princeton University Press, 1975.
- [2] A. R. Anderson, N. D. Belnap, and J. M. Dunn. *Entailment: The Logic of Relevance and Necessity, Vol. II*. Princeton University Press, 1992.
- [3] J. Czelakowski. *Freedom and Enforcement in Action*, Vol. 42 of *Trends in Logic*. Springer, 2015.
- [4] M. J. Fischer and R. E. Ladner. Propositional Dynamic Logic of Regular Programs. *Journal of Computer and System Sciences*, 18, 194-211, 1979.
- [5] A. Fuhrmann. *Relevant Logics, Modal Logics and Theory Change*. PhD Thesis, Australian National University, 1988.
- [6] J.-J. C. Meyer. A Different Approach to Deontic Logic: Deontic Logic Viewed as a Variant of Dynamic Logic. *Notre Dame Journal of Formal Logic*, 29, 109-136, 1987.
- [7] R. Routley, V. Plumwood, R. K. Meyer, and R. T. Brady. *Relevant Logics and Their Rivals, Vol. 1*. Ridgeview, 1982.
- [8] I. Sedlár. Substructural Propositional Dynamic Logics. In *WoLLIC 2019*, 594-609. Springer, 2019.
- [9] K. Segerberg. Bringing It About. *Journal of Philosophical Logic*, 18, 327-347, 1989.
- [10] R. Sylvan. Process and Action: Relevant Theory and Logics. *Studia Logica*, 51, 379-437, 1992.

Logické systémy pro usuzování s nekonzistentní neurčitou informací

Ondrej Majer (FLÚ AV ČR, Praha)

majer@flu.cas.cz

Logická konzistence byla vždy pokládána za základní požadavek racionálního usuzování. Reálné epistemické subjekty se přitom v každodenním životě neustále dostávají do situací, kdy jsou nuceny utvářet svá přesvědčení a rozhodovat se k určitému jednání na základě informace, která konzistentní není. Pokud tedy epistemické logiky chtějí reprezentovat subjekty, které nejsou totálně idealizované, ale blíží se alespoň do nějaké míry realitě, musí se zaměřit na formální prostředky, které netriviální zacházení s nekonzistentní informací umožňují.

Takovýchto systémů je celá řada a lze je rozdělit do dvou skupin. V první skupině jsou systémy založeny na systematických metodách, jak nekonzistenci odstranit, neznámější z nich je teorie racionálního usuzování (belief revision). My se zaměříme na systémy v druhé, podstatně menší skupině, které nekonzistenci neodstraňují, ale používají inferenční pravidla, která nevedou při aplikaci na nekonzistentní premisy k explozi. Konkrétně se budeme zabývat Belnap-Dunnova logikou (BD), známou také jako First Degree Entailment. Tato logika byla zamýšlena jako nástroj pro práci

s informacemi obsaženými v databázích („how a computer should think“), které jsou typicky neúplné a v některých případech i nekonzistentní.

Jedna z možných sémantických interpretací BD je založena na principu, který lze chápat jako nezávislost pozitivní a negativní informace – proces potvrzení, verifikace určitého výroku („hypotézy“) může být zásadně odlišný od procesu jeho vyvrácení. Formule BD se vyhodnocují na množině informačních stavů (které lze chápat jako obecnější analogii možných světů), přičemž každý informační stav může určitou formuli podporovat pozitivně a/nebo negativně. Ve výsledku tedy může být formule v daném informačním stavu zároveň pravdivá i nepravdivá (je podporována pozitivně i negativně), případně může být bez pravdivostní hodnoty (není podporována ani pozitivně, ani negativně).

Vzhledem k tomu, že reálné informace jsou zpravidla spojeny s určitým stupněm neurčitosti, je oprávněné se ptát, jakým způsobem je možné systémy pracující s nekonzistentní informací (v našem případě BD logiku) rozšířit také o pravděpodobnost. Účelem tohoto příspěvku je diskutovat řešení navržené v článku Klein, Majer a Rafiee-Rad (2010). Toto řešení volně navazuje na návrhy prezentované Michaelem Dunnem samotným (Dunn 2010) a ve své podstatě je aplikací principu nezávislosti pozitivní a negativní podpory na informace pravděpodobnostního charakteru. Vychází z definice pravděpodobnostního modelu, skládajícího se z množiny informačních stavů, pozitivní a negativní valuace a pravděpodobnostní míry nad informačnímu stavu. Pozitivní pravděpodobnostní podpora dané formule je definována jako míra její pozitivní extenze, tj. míra množiny stavů, které ji pozitivně podporují. Takto definovaná nestandardní pravděpodobnost pak splňuje axiomy, které jsou slabší než klasické kolmogorovské. Ukážeme, že tato axiomatika je úplná vzhledem k třídě pravděpodobnostních modelů a budeme diskutovat neklasické analogie klasických procedur nad pravděpodobnostmi, jako jsou agregace nebo bayesovské učení.

Belnap, N., How a Computer Should Think, in: H. Omori and H. Wansing, editors, *New Essays on Belnap-Dunn Logic*, Synthese Library 418, Springer, Cham, 2019.

Dunn, J. M. (2010). Contradictory Information: Too Much of a Good Thing. *Journal of Philosophical Logic* 39 (4), 425-452.

Klein, D., O. Majer and S. Rafiee-Rad, Probabilities with Gaps and Gluts, zasláno.

Úsudky s neúplnou informací v logice

Michal Peliš (Celní správa ČR, Praha)

pelis.michal@gmail.com

Oblast nemonotónních logik, jakožto formální studium úsudků s neúplnou informací, je stále „černou ovčí“ v rodině formálních systémů. S rozvojem počítačů a strojového zpracování dat se však začal klást důraz na automatizaci usuzování při rozhodování. Nemonotónní usuzování tak začalo být studováno v rámci umělé inteligence a logického programování. Kvůli využití ve výpočetní technice se i jednoduchý úsudek musí podrobit vhodné formalizaci, kterou právě logika poskytuje. Představitelé nemonotónních logik často demonstrují potřebu studia v této oblasti tak, že na příkladech každodenních úsudků ukazují fungování některého z formalismů.

My bychom k tématu chtěli přistoupit trochu jinak. Naši startovní pozicí bude naopak „klasická“ logika a přístup obvyklý v oblasti informatiky. V příspěvku naznačíme, jak vypadaly snahy o jednoduché formální modely „běžného“ usuzování. Představíme si tři reprezentativní přístupy:

1. dvě oddělené databáze, resp. množiny („znalosti“ vs. „informace“),
2. omezování množiny modelů (sémantických struktur),
3. přidání nestandardních důsledkových pravidel.

Nepůjde nám o výčet všech vlastností těchto přístupů. Naším cílem je představit filozofii toho, jak se lze z pozic „klasické“ logiky dostat k modelům, jež jsou za určitých okolností vhodné k analýze některých úsudků s neúplnou informací. V této souvislosti si též ukážeme, jakým nebezpečím musí čelit systémy, které se pokouší konzistentně rozšířit důsledkovou relaci „klasické“ logiky.

M. Dančák and M. Peliš. Normal Default Rules as Epistemic Actions. In *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica*, 1/2015, *Miscellanea Logica X*, 2016, pages 23-37.

D.M. Gabbay, C.J. Hogger, J.A. Robinson (eds.) *Handbook of Logic in Artificial Intelligence and Logic Programming*. Vol 3. Clarendon Press, Oxford 1994.

D. Makinson. *Bridges from Classical to Nonmonotonic Logic*. King's College Publications, 2005.

Humovská epistemologie konspiračních teorií

Filip Tvrď (FF UP, Olomouc)

filip.tvrdy@upol.cz

Aplikovaná epistemologie je normativní disciplína, která řeší praktické problémy spojené s každodenním poznáním. Kořeny této disciplíny můžeme nalézt už v dějinách novověké filozofie, příkladem je Lockův argument pro náboženskou toleranci nebo Humova kritika zázraků. Populárním tématem současné aplikované epistemologie je demarkace konspiračních teorií, tedy určení rozdílů mezi nezdůvodněnými konspiračními teoriemi a úspěšnými konspiracemi. Tato snaha o nalezení nějakého apriorního a univerzálně platného demarkačního kritéria vykazuje nápadnou podobnost s popperovskou kritikou pseudovědy, protože konspirační teorie lze také považovat za nefalzifikovatelné. Objevily se ale i návrhy aplikovat v oblasti konspiračních teorií Humův argument proti zázrakům. Autoři jako Brian Keeley (1999) a Daniel Cohnitz (2017) ovšem nepovažují humovskou epistemologii konspiračních teorií za možnou. Situace s konspiračními teoriemi podle nich není tak jednouchá jako v případě zázraků, které jsou z definice považovány za nadpřirozené jevy odporující empirii. Ve svém příspěvku se pokusím ukázat, že Humova kapitola „O zázracích“ obsahuje celou řadu argumentů, z nichž některé lze na konspirační teorie úspěšně aplikovat. Nevhodná je apriorní argumentace z první části kapitoly, která zázraky odmítá na základě teorie pravděpodobnosti. Slibnější je naopak obsah druhé části, kde Hume předkládá aposteriorní důvody, proč zázračné události nebyly nikdy uspokojivě doloženy. Domnívám se, že právě zde Hume předchází postupy, které umožňují efektivně identifikovat konspirační teorie na základě epistemických neřestí, nespolehlivých poznávacích procesů a vnitřní inkoherece.

Koronavirus, mluvíci hlavy a demokracie: epistemická autorita expertů v časech krize

Petr Špecián (NF VŠE, Praha; FHS UK, Praha)

petr.specian@vse.cz

Koronavirová pandemie poskytla občanům izolovaným ve svých domovech bezprecedentní příležitost sledovat nejen vývoj událostí v přímém přenosu, ale také nekončící defilé politiků a odborníků usilujících o legitimizaci opatření na ochranu veřejného zdraví a hospodářské prosperity. Má laik bez zbytku akceptovat dobrozdání expertů? Nakolik je nesouhlas mezi experty destruktivní s ohledem na jejich epistemickou autoritu? Tyto základní otázky filozofické debaty o epistemické roli expertízy (Lackey 2018, Coran 2019) mají dnes vysokou praktickou relevanci: politická opatření jsou udržitelná pouze tehdy, budou-li expertní soudy, které je legitimizují, přijaty veřejností jako platné.

V příspěvku budu usilovat o vytvoření užšího spojení mezi filozofickou analýzou role expertízy a empirickými poznatky o jejím fungování (např. Tetlock 2006). Dosavadní filozofická teorie expertízy spoléhá na model izolovaného agenta usilujícího o maximalizaci pravdivostní hodnoty svých přesvědčení. Budu hájit hypotézu, že tento model není vhodným nástrojem pro porozumění situacím kolektivního rozhodování. Ukážu, že „asociální“ teorie expertízy se mívá s tím, jakou roli může a má hrát expertíza v demokratické společnosti.

Lackey, Jennifer. 2018. „Experts and Peer Disagreement“. In *Knowledge, Belief, and God: New Insights in Religious Epistemology*, M. A. Benton, J. Hawthorne, a D. Rabinowitz (eds.), 228–45. Oxford: Oxford University Press.

Stewart, Coran. 2019. „Expertise and Authority“. *Episteme*, 1–18. <https://doi.org/10.1017/epi.2018.43>.

Tetlock, Philip E. 2006. *Expert Political Judgment: How Good Is It? How Can We Know?* Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Priorita zdravého rozumu vo filozofii

Martin Nuhlíček (FF UK, Bratislava)

martin.nuhlicek@uniba.sk

Podľa viacerých autorov (T. Reid, G. E. Moore, R. Chisholm) existujú presvedčenia zdravého rozumu, ktoré hrajú prioritnú úlohu vo filozofii. Slúžia ako „kontrolné body“ pre filozofické skúmania: filozofické teórie by sa im nemali príliš vzdialiť, a keď sa s nimi dostanú do konfliktu, je to dôvod pre odmietnutie filozofických teórií. Cieľom príspevku je preskúmať povahu postulovanej priority presvedčení zdravého rozumu vo filozofii. V prvej časti budú charakterizované presvedčenia zdravého rozumu (common-sense beliefs), najmä z hľadiska ich odlíšenia od bežných presvedčení (common beliefs). Následne bude opísaná funkcia, ktorá je týmto presvedčeniam pripisovaná pri regulovaní plauzibilných filozofických teórií. V druhej časti príspevku budú priblížené pokusy o zdôvodnenie epistemického statusu presvedčení zdravého rozumu. Skúmané pokusy sa však ukážu ako problematické z dôvodu epistemickej kruhovosti. Proponenti presvedčení zdravého rozumu ich naopak prezentujú ako fundamentálne, t. j. evidentné bez potreby zdôvodnenia. Na zachytenie diskutovaných rozdielov bude zavedené rozlíšenie medzi epistemologickou prioritou a metodologickou prioritou. Výslednou tézou príspevku je tvrdenie, že presvedčenia zdravého rozumu disponujú iba metodologickou prioritou. Táto téza vedie k dôsledku, že presvedčenia

zdravého rozumu netvorí automaticky případy vedení, ale představují přirozené startovací body při epistemologickém skúmaní vedení.

Argumentace v bioetice a její důsledky

Petra Chudárková (FF UP, Olomouc)

petra.chudarkova01@upol.cz

Při řešení otázek spadajících do kompetence bioetiky běžně dochází k zásadnímu nesouhlasu mezi jedinci, kteří se považují za odborníky na dané téma. Tento nesouhlas bývá nezdíka vysvětlován preferováním odlišných normativních teorií, které je možné zjednodušeně shrnout pod dva věčné rivaly – deontologii a konsekvencialismus. Ačkoliv je takové dělení v některých případech užitečnou zkratkou, která umožňuje předpovídat sympatie či antipatie jedince k určitému typu řešení, situace bývá většinou komplexnější. Příspěvek se proto zaměří na způsob argumentace v těchto debatách a její důsledky. Své závěry bude ilustrovat na příkladu současných debat o genetickém vylepšování člověka. Domnívám se, že v podobných etických otázkách je možné setkat se se dvěma základními typy argumentace, které nemusejí nutně odpovídat dvěma zmiňovaným normativním teoriím. První typ argumentace se vyznačuje respektem k dostupné evidenci a snahou předkládat relevantní argumenty. Záměrem je nalézt nikoliv ideální, ale fungující řešení, které by nejlépe odpovídalo potřebám dané doby a společnosti. Pro druhý typ argumentace je naopak charakteristický důraz na hodnoty. Výhodou tohoto přístupu je, že proklamovaná hesla mají u veřejnosti většinou větší úspěch než poukazování na existující fakta. Problémů je zde však celá řada. Při bližším zkoumání se ukazuje, že některé z těchto hodnot jsou jen vágními termíny bez jasného obsahu („identita“, „důstojnost“ či „přirozenost“). Jiné podléhají určitým omezením a není možné nárokovat si je absolutně, čímž jejich argumentační síla klesá („autonomie“, „život“). V některých případech je snadné hodnotu vyvrátit příklady z dosavadní úspěšné praxe („přirozenost“). Tento druhý typ argumentace má pak několik nežádoucích důsledků: dogmatismus a neochota k revizi a relevantní argumentaci, manipulace veřejného názoru, a především nikam nevedoucí etické disputace, které jen odsouvají skutečné řešení daného problému.

Roboti jako morální aktéři

Tomáš Hříbek (FLÚ AV ČR, Praha)

hribek@flu.cas.cz

Mohou být roboti umělými morálními aktéry neboli subjekty morálního jednání? Tato otázka se zatím nemusí jevit příliš naléhavá – nejspíš máme daleko k scénářům z filmů jako *Terminátor* nebo *Ex Machina* –, ale přinejmenším nám poskytuje nový úhel pohledu na klasické problémy subjektivity, vědomí, morálního aktérství atd. Přesto některé, v různé míře sofistikované roboty již k dispozici máme, a můžeme se tedy pokusit o jejich klasifikaci z hlediska různých teorií morálního aktérství umělých subjektů.

Hlavním obsahem přednášky bude analýza několika klíčových reflexí umělého morálního aktérství z poslední doby. Někteří autoři (Floridi – Sanders 2004) doufají, že mohou stanovit podmínky takového aktérství bez standardních filozofických pojmů jako intencionalita, autonomie a odpovědnost; jiní

právě na těchto pojmech staví (Sullins 2006). Já se zaměřím zvláště na projekt „funkcionální morálky“ Wallacha a Allena (2008), který se opírá o Lewisův kauzální funkcionalismus (Lewis 1980). Tento projekt do jisté míry oprávněně kritizoval Gunkel kvůli implicitnímu antropocentrismu (Gunkel 2012, 2018).

Jak jsem uvedl shora, v současnosti již máme k dispozici roboty, u nichž si lze položit otázku, zda splňují kritéria morálního aktérství. Mám na mysli roboty jako Kismet, Paro, Cog a iCub. V závěru přednášky nabídnu jejich klasifikaci z hlediska dostupných teorií morálního aktérství umělých systémů.

Floridi, L. – Sanders, J. W. (2004). On the Morality of Artificial Agents. *Minds and Machines* 14: 349-379.

Gunkel, D. (2012). *The Machine Question: Critical Perspectives on AI, Robots, and Ethics*. Cambridge: The MIT Press.

Gunkel, D. (2018). *Robot Rights*. Cambridge: The MIT Press.

Lewis, D. (1983). Mad Pain and Martian Pain. *Philosophical Papers*, Vol. 1. Oxford: Oxford University Press, 122-130.

Sullins, J. P. (2006). When Is a Robot a Moral Agent? *International Review of Information Ethics* 6: 23-30.

Wallach, W. – Allen, C. (2008). *Moral Machines: Teaching Robots Right from Wrong*. Oxford: Oxford University Press.

Filozofické bludy

Adam Greif (FF UK, Bratislava)

adam.greif@uniba.sk

Psychotherapia asistovaná psychedelickými látkami, akými sú napríklad psilocybín a MDMA, je prelomový typ psychiatrickej intervencie, ktorej rôzne formy sú v súčasnosti v klinickom skúšaní. Tento nový typ intervencie sa zdá byť natoľko sľubný pri liečbe depresie zomierajúcich, rezistentnej depresie, PTSD a niektorých iných duševných porúch, že sa v súvislosti s ňou hovorí o „revolúcii v psychiatrii“. Napriek tomu, psychedelická terapia čelí špecifickej etickej námietke proti jej využívaniu, ktorá sa nezakladá na tradičných obavách o účinnosti a bezpečnosti danej intervencie. Letheby (2016) tvrdí, že táto psychiatrická intervencia epistemicky škodlivá, a teda morálne problematická.¹ Argumentuje, že keďže špecifický typ halucinácie, známy ako *mystická skúsenosť*, je mechanizmom pôsobenia psychedelickej psychotherapie, táto terapia podsúva „utešujúce bludy“ chorým a zomierajúcim. Na Lethebyho argumente epistemickej ujmy je pozoruhodné to, že ujma na poznaní, ktorú táto terapia podľa neho spôsobuje, je ujma na metafyzickom poznaní. Mystická skúsenosť podľa neho podsúva bludy, ktoré sú nezlučiteľné s filozofickým naturalizmom. V prezentácii polemizujem s týmto argumentom a predostriem proti nemu niekoľko námietok. Jednu konceptuálnu námietku zakladám na medicínskej charakteristike „bludu“, podľa ktorej je problematické hovoriť o špecificky filozofických, resp. metafyzických bludoch. Celkovo budem argumentovať, že argument epistemickej ujmy nemusí ohrozovať etickosť psychedelickej terapie, či už ako experimentálnej alebo štandardnej liečby.

¹ Letheby, C. (2016). The Epistemic Innocence of Psychedelic States. *Consciousness and Cognition*, 39, 28–37. doi: 10.1016/j.concog.2015.11.012

O nevážnosti jazykových her

Pavel Arazim (FLÚ AV ČR, Praha)

arazim@flu.cas.cz

Ačkoli se spojení „jazyková hra“ stalo díky Wittgensteinovi běžnou výbavou analytických filozofů, jeden jeho aspekt zůstává trochu překvapivě stranou pozornosti. Poměrně málo se mluví o tom, nakolik má být jazyková hra skutečně hravá, tedy také nevážná. Může se zdát, že jde zjevně o zcestnou myšlenku, která nezapadá do Wittgensteinova pojetí, leč porovnání s dílem Eugena Finka, kterého na hře zajímaly především tyto aspekty, nás vyvede z omylu.

Fink zkoumá, jak může právě svou nevážností nabývat hra na důležitosti. V jeho pojetí při hraní získáváme ztracenou přítomnost, a to díky odstupu od běžných plánů a rozvrhů. Hrou navazujeme s naší existencí zvláštní nový vztah, právě díky tomu, že od ní poodstoupíme. Dokonce se ve hře pak zrcadlí celý svět jako celek, zatímco běžně vnímáme pouze jednotlivé věci, které jsou ve světě. Tím se nám dostává jistého existenciálního uspokojení.

Jazykové hry v sobě vždy nesou prvek arbitrárnosti, který jim bere vážnost. Každé pravidlo by se za jistých podmínek a s trochou dobré vůle dalo nahradit nějakým jiným. To platí dokonce i pro logické zákony. Ale právě tato jejich nepevnost a jistá nereálnost nám jazyková pravidla a z nich povstávající jazykové hry ukazují jako naše výtvořiny, díky kterým nahlížíme naši existenci úplně novým způsobem. Díky jazyku můžeme zachytit celou naši existenci a takto ji zprostředkovaně spatřit, jak o tom hovoří Fink. Když spojíme Finkovo pojetí her a Brandomovo pojetí logiky, můžeme pochopit logiku a v jistém ohledu filozofii jako prostředek, jak získávat hravý odstup od našeho používání jazyka, a právě tak sami sebe teprve jakožto jazykové tvory pochopit. Spojení „jazyková hra“ hra je tedy potřeba brát opravdu vážně.

Kauzální teorie fotografie v současné analytické estetice

Tomáš Koblížek (FLÚ AV ČR, Praha)

koblizek@flu.cas.cz

Kauzální teorie fotografie (CTP) tvrdí, že obsah x fotografického snímku kauzálně závisí na fotografovaném objektu x . Tím se fotografie liší od malby, jejíž obsah y nezávisí kauzálně na předmětu y , ale na intencionalitě autora (Scruton 1980, Walton 1984, srov. také Currie 2004). Kontroverzní bod CTP spočívá v tom, že (a) konstatuje její *epistemologickou*, ale (b) odmítá její *estetickou* hodnotu. Ad (a) platí, že pokud by stav věcí ve světě byl odlišný, byl by odlišný i obsah fotografie: fotografie tak poskytuje určitou informaci o světě. Ad (b) platí, že buď pozorovatel ve fotografii esteticky oceňuje její obsah, pak ale estetická hodnota připadá fotografovanému objektu, nebo oceňuje uspořádání povrchu fotografie (tvary, barevnost, kontrast ad.), pak ale fotografii oceňuje jako malbu, nikoli jako fotografii (srov. Costello a Phillips 2009).

Na uvedený problém nedávno odpověděl Dan Cavedon-Taylor prostřednictvím tzv. anti-empirické teorie fotografie (Cavedon-Taylor, v tisku). Tato teorie zachovává premisy CTP, ale připisuje fotografii estetickou hodnotu. Ta spočívá v tom, že ze snímku inferujeme intenci autora a oceňujeme, že zvolil příslušně *uspořádanou* scénu (structuring) a že ji zaznamenal v *určitý okamžik* (triggering). Tato teorie je antiempirická, neboť estetické ocenění se týká právě *inferovaných*, nikoli *percipovaných* aspektů

snímku. Ve svém příspěvku budu v návaznosti na Cavedon-Taylor obhajovat CTP, včetně estetické hodnoty fotografie. Proti Cavedon-Taylorově teorii však budu tvrdit, že estetické ocenění fotografie se nezakládá na *inferenci způsobu vytvoření snímku*, ale na *percepce způsobu zobrazení objektu* (srov. Lopes 2016).

Problém symetrie u nekauzálních vysvětlení

Lukáš Zámečník (FF UP, Olomouc)

lukas.zamecnik@upol.cz

Intuitivně očekáváme, že dobře vytvořené vysvětlení by mělo být asymetrické, entity v explanans vysvětlují entity v explanandu, ale nikoli *a vice versa*. Problém symetrie byl zviditelněn v souvislosti s Hempelovým D-N modelem vysvětlení (Bromberger 1966) a v současnosti je nejčastěji znám pod označením „flagpole problem“ – zákony paprskové optiky spolu s výškou stožáru (a dalšími podmínkami) mohou vysvětlovat délku stínu stožáru, ale představa, že zmiňované zákony spolu s délkou stínu stožáru (a dalšími podmínkami) vysvětlují výšku stožáru, se nezdá být přijatelná (ačkoliv je to v souladu s D-N modelem vysvětlení).

Jedním ze standardních řešení je opora asymetrie explanace o asymetrii kauzálního nexu – entity v explanans vyjadřují příčinu/y entit/y v explanandu (Salmon 1998). Stožár (zastoupený svou výškou) zapříčiňuje (spolu se zákony paprskové optiky a dalšími podmínkami) stín (zastoupený svou délkou), ale nikoliv *a vice versa*. Problém symetrie je pro modelový „flagpole problem“ odstraněn. Uvedené řešení je také základem argumentace pro prioritu explanací důležitosti kauzálního nexu oproti explanací důležitosti samotné inference (srov. Khalifa et al. 2018). V moderní kontrafaktuální podobě je pak kauzální řešení problému explanací symetrie vyjádřeno u Woodwarda (2003).

Problém symetrie se ovšem vrací v posledních letech v souvislosti s tematizací nekauzálních vysvětlení, která jsou dokumentována napříč vědními obory (souhrnně Reutlinger, Saatsi 2018). Protože asymetrii explanace nelze v těchto případech opírat o asymetrii kauzálního nexu, hledají se jiná řešení (Woodward 2018, Khalifa et al. 2018, Jansson, Saatsi 2019, Lange 2019, Kostic 2020 ad.).

Konzervativní řešení, opřené o kontrafaktuální přístup, nabízí Woodward (2018) a přiklání se k němu také Jansson, Saatsi (2019). Domnívají se, že je možné kontrafaktuální vyjádření asymetrie explanace pro kauzální případy modifikovat pro případy nekauzální. Lange (2019) předkládá závažné argumenty proti uváděnému konzervativnímu řešení, ale vlastní řešení problému symetrie pro nekauzální vysvětlení nenabízí (respektive nabízí pouze tři možnosti, jak by mohlo vypadat, ale žádné nehájí).

Pokusíme se předložit další argumenty pro obhajobu kontrafaktuálního (v návaznosti na Kostice 2020) a na prioritě inference stavícího (v návaznosti na Khalifu et al. 2018) řešení problému symetrie u nekauzálních vysvětlení. Budeme se soustřeďovat především na topologické a strukturní varianty nekauzálních vysvětlení.

Bromberger, S. (1966) Why-Questions. In: Colodny, R. (ed.) *Mind and Cosmos*. University of Pittsburgh Press, 86-111.

Jansson, L., Saatsi, J. (2019) Explanatory Abstractions. *The British Journal for the Philosophy of Science*, 70, 817-844.

- Khalifa, K., Millson, J., Risjord, M. (2018) Inference, Explanation, and Asymmetry. *Synthese*, DOI: 10.1007/s11229-018-1791-y.
- Kostic, D. (2020) General Theory of Topological Explanations and Explanatory Asymmetry. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, DOI: 10.1098/rstb.2019.0321.
- Lange, M. (2019) Asymmetry as a Challenge to Counterfactual Accounts of Non-Causal explanation. *Synthese*, DOI: 10.1007/s11229-019-02317-3.
- Reutlinger, A., Saatsi, J. (2018) *Explanation Beyond Causation*. Oxford University Press.
- Salmon, W. (1998) *Causality and Explanation*. Oxford University Press.
- Woodward, J. (2003) *Making Things Happen: A Theory of Causal Explanation*. Oxford University Press.
- Woodward, J. (2018) Some Varieties of Non-Causal Explanation. In: Reutlinger, A., Saatsi, J. (eds.) *Explanation Beyond Causation*. Oxford University Press, 117-140.

K pojmu modelování ve vědě: hledání mechanismů v onkoimunologii

Martin Zach (FF UK, Praha; FLÚ AV ČR, Praha)

zach@flu.cas.cz

Téma vědeckého modelování dnes již patří do základního kánonu filozofie vědy. Ve filozofické literatuře se běžně má za to, že vědecký model se buduje pomocí určitých předpokladů, jejichž důsledky se posléze zkoumají, aby se nakonec tak či onak porovnal s modelovaným systémem. V prvním kroku se tedy prostřednictvím předpokladů konstruuje jakýsi hypotetický systém, jehož prostřednictvím vědci reprezentují zkoumaný jev. Až teprve ve druhém kroku se zkoumá, nakolik model „odpovídá“ svému cílovému systému (Godfrey-Smith [2006]; Weisberg [2007]).

V příspěvku se bude argumentovat, že toto pojetí vědeckého modelování opomíjí značnou část vědecké praxe, ve které má modelování zásadně odlišnou povahu. Oproti standardnímu filozofickému pojetí modelování totiž existuje také praxe budování modelů, jež přímo vychází z provedených experimentů. Pro doložení těchto závěrů bude představena analýza výzkumných praktik z oblasti onkoimunologie, konkrétně současný výzkum zabývající se rolí populací buněk MDSC (myeloid-derived suppressor cells) v diseminaci rakoviny (Gabrilovich and Nagaraj [2009]; Ostrand-Rosenberg and Sinha [2009]; Kumar *et al.* [2016]; Veglia *et al.* [2018]; Wang *et al.* [2019]). Popsány budou probíhající experimenty, které zahrnují práci s buněčnými kulturami, imunohistochemické metody, zvířecí modely a zobrazovací techniky a které generují dílčí poznatky, na jejichž základě se postupně utváří celkový model procesu diseminace rakoviny. Pozornost bude také věnována odlišení tohoto pojetí modelování od konceptu modelů dat (Woodward [2011]).

Gabrilovich, D. I. and Nagaraj, S. [2009]: Myeloid-Derived Suppressor Cells as Regulators of the Immune System, *Nature Reviews Immunology*, 9, pp. 162–74.

Godfrey-Smith, P. [2006]: The Strategy of Model-Based Science, *Biology & Philosophy*, 21, pp. 725–40.

Kumar, V., Patel, S., Tcyganov, E. and Gabrilovich, D. I. [2016]: The Nature of Myeloid-Derived Suppressor Cells in the Tumor Microenvironment, *Trends in Immunology*, 37, pp. 208–20.

Ostrand-Rosenberg, S. and Sinha, P. [2009]: Myeloid-Derived Suppressor Cells: Linking Inflammation and Cancer, *Journal of Immunology*, 182, pp. 4499–506.

Veglia, F., Perego, M. and Gabrilovich, D. [2018]: Myeloid-Derived Suppressor Cells Coming of Age, *Nature Immunology*, 19, pp. 108–19.

Wang, Y., Ding, Y., Guo, N. and Wang, S. [2019]: MDSCs: Key Criminals of Tumor Pre-Metastatic Niche Formation, *Frontiers in Immunology*, 10, p. 172.

Weisberg, M. [2007]: Who Is a Modeler?, *The British Journal for the Philosophy of Science*, 58, pp. 207–33.
Woodward, J. F. [2011]: Data and Phenomena: A Restatement and Defense, *Synthese*, 182, pp. 165–79.

Paradox pankriticizmu?

Miloš Taliga (FF UMB, Banská Bystrica)

milos.taliga@umb.sk

Pankriticizmus má pôvod v diele kritického racionalistu W. Bartleyho, podľa ktorého môže byť „stanovisko racionálne zastávané bez akejkoľvek potreby svojho zdôvodnenia – *a to za predpokladu, že môže byť a je otvorené kritike a odoláva v prísnych skúškach*“ (Bartley 1984, 119). Podľa pankriticizmu je každý výrok (teória, stanovisko, atď.) kritizovateľný, a to aj napriek tomu, že nie je možné kritizovať všetky výroky súčasne, čiže každá kritika je podmienená prijímaním nekritizovaných výrokov.

Podľa Cíntoru (2002, 30–31) vedie pankriticizmus k logickému paradoxu. Majme výrok A „Všetky stanoviská sú otvorené kritike.“, ktorý je všeobsiahly, čiže z neho vyplýva výrok B „Stanovisko A je otvorené kritike.“ Keďže B vyplýva z A, tak kritika B je aj kritikou A, čiže ukazuje, že A je otvorené kritike. Za predpokladu, že kritizovať B znamená argumentovať, že B je nepravdivé, môžeme tvrdiť: Ak je B nepravdivé, tak je nepravdivé A. Avšak argument, ktorý ukazuje, že A je nepravdivé, ukazuje, že B je pravdivé. Teda, ak je B nepravdivé, tak je B pravdivé. Každý pokus kritizovať B dokazuje B. Preto je B nekritizovateľné a A je nepravdivé.

Tento paradox sformuloval už Bartley (1984, 224) a niektorí kritickí racionalisti, napr. Miller (1994, 87), sa ho pokúšali vyriešiť. Podľa Cíntoru (2002, 32–33) neúspešne. Cieľom príspevku je ukázať, že argument o parodoxe pankriticizmu je založený na neudržateľnej definícii kritizovateľnosti. Pokúsím sa navrhnúť alternatívnu definíciu a argumentovať, že pankriticizmus chápaný v jej termínoch nie je paradoxný.

Bartley, W. (1984): *The Retreat to Commitment*. La Salle: Open Court.

Cíntora, A. (2002): Critical Comments to Miller's Defense of Bartley's Pancritical Rationalism. *Ludus Vitalis*, 10 (18), 27–35.

Miller, D. (1994): *Critical Rationalism. A Restatement & Defence*. La Salle: Open Court.

Teorie kognitívnych hodnot ve vědě H. Longino

Miroslav Vacura (NF VŠE, Praha)

vacuram@vse.cz

Zatímco klasičtí novopozitivisté jakoukoli roli tradičně chápaných hodnot ve vědě odmítali (např. Carnap¹), pozdější filozofové vědy roli hodnot ve vědě revidovali. Kuhn ve své první knize² diskutoval téma kritérií přijetí určité vědecké teorie, nicméně jeho pohled se dočkal řady kritických reakcí.³ Kuhn se tedy k tomu problému vrátil a vymezil pět charakteristik, jež mají povahu *hodnot*, které řídí a orientují posuzování vědeckých teorií a označují se dnes obvykle jako hodnoty kognitivní (epistemické, teoretické).⁴ Tuto koncepci následně revidovala celá řada dalších autorů (např. Quine a Ullian,⁵ Laudan,⁶ Lacey⁷).

Longino, jejíž koncepci se v příspěvku primárně věnujeme, je oproti výše zmíněným autorům radikálnější. Nejen že seznam zásadních hodnot pro výběr a hodnocení vědeckých teorií reviduje, ale zároveň nesouhlasí s odmítnutím zahrnutí sociálně a politicky motivovaných faktorů. V pozdějších textech dochází k odmítnutí i samotného dělení hodnot na kognitivní a nekognitivní.⁸ Výchozím tématem naší kritiky je kritérium empirické přesnosti – v protikladu ke Kuhnovi tvrdí Longino, že je nejméně obhajitelným základem pro posuzování vědeckých teorií. Poté postupně projdeme hodnoty, které Longino navrhuje jako náhradu za původní Kuhnovy, a následně jí navrhovaná dodatečná tzv. pragmatická kritéria, která mají určovat témata, jimiž se věda má zabývat.

¹ Rudolf Carnap, "The Elimination of Metaphysics through Logical Analysis of Language," in *Logical Positivism*, ed. A. J. Ayer, trans. Arthur Pap (Glencoe, Ill.: Free Press, 1959), 77.

² Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, 2nd ed., enlarged (Chicago, Ill: Chicago Univ. Press, 1994), 170.

³ Imre Lakatos, "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes," in *Criticism and the Growth of Knowledge*, ed. Imre Lakatos and Alan Musgrave (Cambridge: Cambridge University Press, 1970), 178; Dudley Shapere, "Meaning and Scientific Change," in *Mind and Cosmos: Essays in Contemporary Science and Philosophy*, ed. R. G. Colodny, University of Pittsburgh Series in the Philosophy of Science 3 (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1966), 67.

⁴ Thomas S. Kuhn, *The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change*, 11. print. (Chicago, Ill.: Univ. of Chicago Press, 2000), 320–39.

⁵ W. V. Quine and J. S. Ullian, *The Web of Belief*, 2nd ed (New York: Random House, 1978).

⁶ Larry Laudan, *Science and Values: The Aims of Science and Their Role in Scientific Debate*, Pittsburgh Series in Philosophy and History of Science 11 (Berkeley, Calif.: University of California Press, 1984).

⁷ Hugh Lacey, *Is Science Value Free? Values and Scientific Understanding* (London; New York: Routledge, 1999).

⁸ Helen E. Longino, "Cognitive and Non-Cognitive Values in Science: Rethinking the Dichotomy," In: Nelson L.H., Nelson J. (eds) *Feminism, Science, and the Philosophy of Science*. Synthese Library (*Studies in Epistemology, Logic, Methodology, and Philosophy of Science*), vol 256 (Dordrecht: Springer, 1996), 39-58.

PRAKTICKÉ INFORMACE

Obecné

- 1. Filozofická fakulta UP**
Křížkovského 10
- 2. Muzeum umění Olomouc**
Denisova 47
- 3. Arcidiecézní muzeum Olomouc**
Václavské náměstí 3

Restaurace, bary a kavárny

- 4. Svatováclavský pivovar**
Mariánská 4

- 5. Maison Viet**
Mariánská 2

- 6. Bistro FreshUP**
Křížkovského 10

- 7. Coffee Library**
Biskupské náměstí 1

- 8. Bistrá kráva**
Wurmova 5

- 9. Restaurace a pizzerie U Kristýna**
Wurmova 6

- 10. SoupKa**
Denisova 13

11. Green Bar

Ztracená 3

12. The Kathmandu Nepali Restaurant

Dolní náměstí 40

13. Koza zůstala celá

Mlýnská 2

14. Sophie's Café

Denisova 33

15. Long Story Short

Koželužská 31

16. LocAle Pub

Zeyerova 17

Doprava

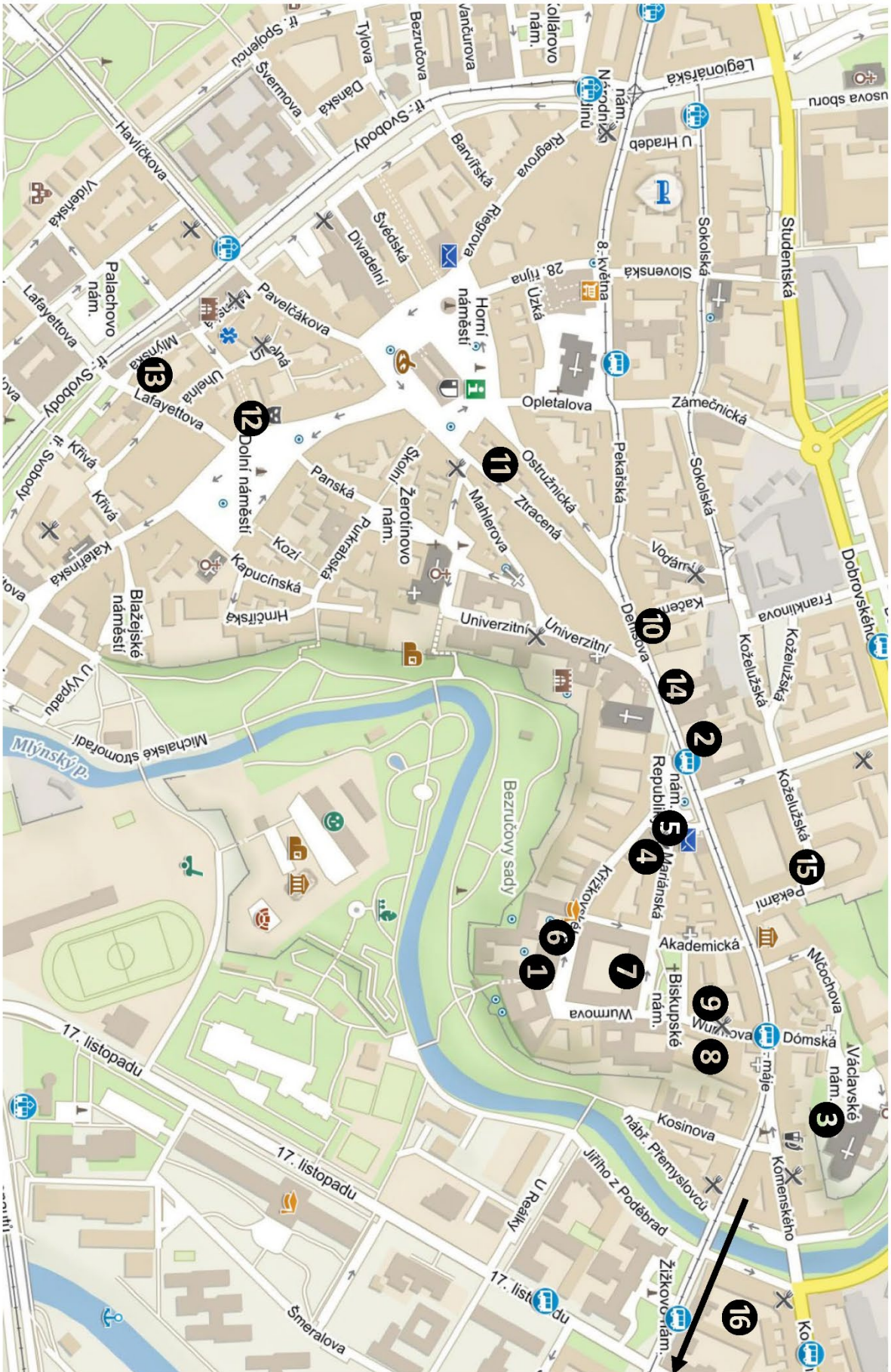

Tramvajová doprava přes centrum je dočasně nahrazená autobusovou dopravou. Je proto možné využít k přesunu z Hlavního nádraží na Filozofickou fakultu UP některý z autobusů linky X a vystoupit na zastávce U Dómu či Náměstí Republiky, nebo jít pohodlně pěšky.

Legenda

- obědy
- vegetarián a vegan
- káva
- pivo

Sborník abstraktů

XXIV. Slovensko-české
symposium o analytické filozofii

8.-11. září 2020

Filozofická fakulta
Univerzity Palackého
v Olomouci